

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет фізичного виховання та спорту
Кафедра теорії та методики фізичного виховання

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СПОРТУ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ
МОЖЛИВОСТЯМИ В УКРАЇНІ

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконала: студентка II курсу
14-211 М групи
Спеціальності 014 Середня освіта
(Фізична культура)
Освітньо-професійної програми
«Середня освіта (Фізична культура)
Вазанова Олександра

Керівник канд.наук з фіз.виховання
та спорту, доцент Степанюк С.І.

Рецензент Боднар Іванна Романівна
докторка педагогічних наук,
професорка; завідувачка кафедри
теорії та методики фізичного
виховання Львівського державного
університету ім. Івана Боберського

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Спорт людей з обмеженими можливостями в системі спортивного руху.....	8
1.1. Передумови зародження фізкультурно-спортивного руху серед людей з ураженнями опорно-рухового апарату.....	8
1.2. Специфіка розвитку міжнародного фізкультурно-спортивного руху серед осіб з вадами слуху.....	12
1.3. Особливості міжнародного фізкультурно-спортивного руху серед осіб з вадами розумового та фізичного розвитку.....	16
РОЗДІЛ 2. Організація та методи дослідження.....	25
2.1. Організація дослідження.....	25
2.2. Методи дослідження.....	26
РОЗДІЛ 3. Зародження та розвиток спорту людей з обмеженими можливостями в Україні.....	29
3.1. Історичні особливості формування організаційної структури інвалідного спорту в Україні.....	29
3.2. Виступи українських спортсменів з обмеженими можливостями на міжнародній арені.....	35
3.3. Спорт людей з обмеженими можливостями на Херсонщині....	38
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	53
Додаток А. Статистичні дані літніх Паралімпійських ігр.....	54
Додаток Б. Участь спортсменів та країн у Паралімпійських іграх з 1960 до 2016 року.....	56
Додаток В. Учасники Дефлімпійських ігор з 1924 по 2021 р.....	57

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДСТ	Добровільне спортивне товариство
ДСФТ	Добровільне спортивно-фізкультурне товариство
ДЦП	Дитячий церебральний параліч
ДЮСШ	Дитячо-юнацька спортивна школа інвалідів
ЄСКУ	Єдина спортивна класифікація України
ЄСОГ	Європейська спортивна організація глухих
МАСС	Міжнародна асоціація спорту сліпих
МДЦ “Артек”	Міжнародний дитячий центр “Артек”
МКК	Міжнародний координаційний комітет світових спортивних організацій для неповносправних
МОК	Міжнародний олімпійський комітет
МОСО	Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад
МПК	Міжнародний Параолімпійський комітет
МСКГ	Міжнародний спортивний комітет глухих
МСМФ	Міжнародна Сток-Мандевільська федерація спорту на візках
МСОІ	Міжнародна спортивна організація інвалідів
МФ	Міжнародна федерація
МФПС	Міжнародна Федерація параолімпійського виду спорту
МФСМІ	Міжнародна федерація Сток-Мандевільських ігор
НКСУ	Національний комітет спорту інвалідів України
НОК	Національний олімпійський комітет
НПК	Національний параолімпійський комітет
ООН	Організація Об’єднаних Націй
ПОРА	Порушення опорно-рухового апарату
УСФГ	Українська спортивна федерація глухих
УТОГ	Українське товариство глухих

УТОС Українське товариство сліпих
ШАНУ Шахова асоціація незрячих України

ВСТУП

Актуальність. В останні роки спорт неповносправних став загально визнаною важливою частиною структури міжнародного спорту та олімпійського руху взагалі.

За визначенням президента Нацкому спорту інвалідів України, пана В.М. Сушкевича, параолімпійський спортивний рух – є одним з найвагоміших досягнень гуманізму другого тисячоліття, саме тому фізична культура та спорт займають важливе місце та грають вирішальну роль у соціальних процесах, що несуть в собі не лише оздоровчу складову, але й репрезентаційну, що має міжнародне і всесвітнє значення (В.М. Сушкевич, 2001).

На сьогоднішній день Україна впевнено рухається на шляху всебічної європейської та світової інтеграції, ознакою чого є розвиток гуманістичних, демократичних, а також соціальних, суспільно-політичних, духовних, освітніх та культурних сфер життя суспільства [35, 36, 41].

Спортивний рух інвалідів є невід'ємною складовою сучасного міжнародного олімпійського руху, який об'єднує різні організації та осіб, зокрема людей з особливими потребами, заради спільної мети (О.В. Римар, 2001).

За останні десятиліття фізкультурно-спортивний рух серед осіб з інвалідністю набув особливого значення в системі міжнародного та олімпійського спорту, а також соціального життя суспільства (Ю.А. Бріскін, 2000).

Початок формування спортивного руху неповносправних в Україні бере свій початок з 1989 року, коли почали створюватися перші оздоровчі та фізкультурно-спортивні клуби для інвалідів. Саме ці громадські об'єднання і стали базою для створення національних спортивних

федерацій для осіб з інвалідністю з нозологіями різного походження: вадами зору та слуху, ураження опорно-рухового апарату, порушення інтелекту. В 1992 році дані чотири федерації були об'єднані у єдину організацію – Національний комітет спорту інвалідів України (Ю.А. Бріскін, 2011).

Завдяки історичному рішенням Уряду України щодо створення Українського центру фізичної культури та спорту інвалідів «Інваспорт» і його 27-ми регіональних центрів у 1993 році, відбувся стрімкий розвиток масового спорту неповносправних, адже саме створення унікальної системи управління фізичною культурою і спортом інвалідів під керівництвом держави, дало змогу об'єднати цілу низку приватних та державних структур і організацій, спільна праця яких забезпечила активну спортивну діяльність інвалідів на високому рівні[38].

Завдяки злагодженій роботі Українського центру з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт», Національного комітету спорту інвалідів України, а також спортивних федерацій, що опікуються спортсменами з нозологіями, українські неповносправні спортсмени дивують весь світ своїми неймовірними результатами, силою духу та неймовірною мотивацією для світової спільноти [35].

Представлене дослідження є спробою систематизації та докладного вивчення і узагальнення історії розвитку спорту людей з обмеженими можливостями в Україні.

Об'єкт дослідження – основи спорту людей з обмеженими можливостями.

Предметом дослідження стали історико-соціальні аспекти розвитку спортивного руху людей з обмеженими можливостями.

Мета роботи полягала у вивченні та систематизації історичних етапів розвитку спорту людей з обмеженими можливостями.

В ході дослідження виконувалися наступні **завдання**:

1. Дати характеристику спорту людей з обмеженими можливостями та визначити його роль та місце в структурі спорту світового рівня.

2. Провести аналіз організаційної структури міжнародного та вітчизняного руху інвалідів.

3. Дослідити специфіку розвитку спортивного руху людей з обмеженими можливостями в Україні.

4. Систематизувати та узагальнити історію розвитку спорту людей з обмеженими можливостями на Херсонщині.

Методи дослідження. Керуючись метою ефективного вирішення поставлених завдань нами були використані наступні методи дослідження: аналіз та порівняння літератури та історичних документів; метод аналогій та комплексного дослідження історичних джерел; опитування свідків та учасників описаних процесів; історичний та порівняльно-історичний методи; системний аналіз.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що було узагальнено відомості про історичні етапи розвитку спорту неповносправних в Україні та, зокрема, на Херсонщині, що має мотиваційне та стратегічне значення для подальшого розвитку спорту інвалідів як у країні, так і в регіоні.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що основні положення дипломної роботи були використані для доповнення змісту навчальної дисципліни «Теоретичні основи адаптивного спорту», що викладається у Херсонському державному університеті на факультеті фізичного виховання та спорту.

Матеріали роботи можуть бути використані при написанні навчальних підручників та посібників з історії та теорії параолімпійського спорту, при розробці спецкурсів та спецсеминарів для студентів факультету фізичного виховання та спорту, а також для розробки курсів та матеріалів для них з реабілітації постраждалих від воєнних дій.

Апробація результатів дисертації. За матеріалами дослідження виголошено доповіді на засіданнях кафедри теорії та методики фізичного виховання ХДУ.

Публікації. Результати випускної роботи були опубліковані у збірці наукових розвідок «Магістерські студії» (Івано-Франківськ, 2023).

Структура та обсяг роботи. Випускна робота викладена на 48 сторінках машинописного тексту. Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. В роботі використано 46 одиниць науково-методичної літератури, серед них – 4 іноземного видавництва.

РОЗДІЛ 1

СПОРТ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО СПОРТИВНОГО РУХУ

1.1. Передумови зародження фізкультурно-спортивного руху серед людей з ураженнями опорно-рухового апарату

Історичні витоки фізкультурно-спортивного руху серед осіб з обмеженими можливостями сягають VI і V століття до н.е., тобто періоду розквіту Олімпійських ігор у Давній Греції. Адже ще у стародавньому світі для реабілітації осіб, уражених недугою, використовували фізичні вправи. І на той час ефективним способом відновлення для ветеранів воєнних подій вважався масаж та регулярне виконання спеціальних фізичних вправ та рухів [1, 10]. Окремі спортивні клуби для глухих існували вже наприкінці XIX століття, зокрема є відомості про діяльність такого клубу в Берліні, який розпочав свою діяльність з 1888 року [37].

Сучасні відомості про спортивний рух серед неповносправних сягають часів Першої світової війни. На той час така активність використовувалась як соціальна реабілітація та навіть засіб лікування, що дало найкращі результати серед сліпих і тих військовослужбовців, кому було проведено ампутацію. Але поширення цей рух не набув, оскільки суспільство з насторогою дивилось на те, що інваліди можуть займатися спортом [21]. Адже більша частина поранених, в умовах недостатньої медичної оснащеності та відсутності медичних засобів і знань, просто помирали, або від ускладнень, або від постійного болю, з яким доводилося жити, або від неприйняття нових умов життя та нового соціального статусу.

Нова концепція, яка справила вирішальний вплив на думку суспільства щодо недієздатності інвалідів, стала надбанням практикуючих

науковців Сток-Мандевільського шпиталю. Даний підхід полягав у тому, що саме спорт розглядався як основна складова медичного лікування. В результаті люди, що, після участі у війні, на фоні психічних розладів, отримували ще і фізичні вади, що у купі сприймалося суспільством як ознаки того, що дана людина не може жити нормальним життям, працювати, мати соціальні стосунки, та й взагалі сприймалися як люди, які рано чи пізно помруть, тому не варті того, аби ними займатися. Тим не менш, завдяки дослідженням у Сток-Мандевілю, вдалося змінити думку громади, наочно продемонструвавши, що навіть люди, які мають ураження спинного мозку, при належному догляді та використанню спеціальних фізичних вправ, мають досить широкі можливості, що дає їм абсолютне право жити нормальним життям. І цей момент був дуже важливим, адже прийняття суспільством дозволило людям з фізичними вадами демонструвати та розвивати свою інтелектуальну діяльність, мислення, фізичну силу, що вимагає неабиякої волі, а ще, як наслідок, впевненість у собі та самоповагу, яку вдалося повернути [12].

1944 рік відзначився тим, що нейрохірурга Людвіга Гуттмана, котрий спеціалізувався на лікуванні спинних травм, британський уряд призначив головою Сток-Мандевільської лікарні. І саме ця установа стала базою для заснування принципово революційного на той час центру з лікування спінальних травм. Сам сер Людвіг Гуттман любив повторювати, що важливим є не те, що вже втрачено, а те, що залишилося, тому, хоча його підхід до лікування та ставлення до пацієнтів було новітнім та прогресивним, ці процеси постійно супроводжувалися критикою зі сторони колег, що керувалися принципами роботи, закладеними століттями [22].

Переконання хірурга лягло в основу особливої концепції задля реабілітації солдат, що мали ураження спинного мозку, важливим інгредієнтом якої став спорт. Ідея полягала в тому, щоб через тренування тіла відродити в людині сенс життєвих цінностей, адже на думку вченого,

військові, що захищали безпеку та честь своєї країни гідні не просто жити, а також мати можливість повноцінного суспільного життя на рівні з іншими членами спільноти.

З цією метою в лікарні Л. Гуттмана було першочергово введено тренування хворих зі стрільби з лука (рис. 1.1), а пізніше також з тенісу, плавання, баскетболу, настільного тенісу, волейболу, легкої атлетики, перегонів на візках, рукоборства тощо [4].

Рис. 1.1. Тренування зі стрільби з лука у Сток-Мандевільській лікарні.

28 липня 1948 року за ініціативи сера Гуттмана у Великобританії пройшли перші в історії змагання для інвалідів – Сток-Мандевільські ігри, участь в яких зі стрільби з лука брали шістнадцять паралізованих колишніх військовослужбовців, як чоловіків, так і жінок (рис.1.2). Цікаво, що в той же день відкрились Лондонські Олімпійські Ігри XIV, саме цей факт став імпульсом для Л. Гуттмана щодо організації проведення міжнародних ігор спортсменів-інвалідів паралельно з Олімпійськими іграми [7].

У наступні роки відбувалося постійне зростання кількості учасників змагань для інвалідів, а також діапазон видів спорту, які вони представляли. Саме тому в найближчі роки ця ідея проведення ігор для інвалідів швидко перетнула кордон Великобританії та стала не просто методом реабілітації, а повноцінним щорічним міжнародним фестивалем на дуже високому професійному рівні. З 1952 року такі Ігри проводяться за участю спортсменів-інвалідів із Нідерландів, Німеччини, Швеції, Норвегії.

Рис. 1.2. Сток-Мандевільські ігри, Великобританія, 28 липня 1948 рік.

Важливою умовою подальшого розвитку спорту неповносправних була його організаційна структуризація. Для керівництва міжнародними іграми інвалідів було утворено Міжнародну федерацію Сток-Мандевільських ігор, згодом перейменовану у Міжнародну Сток-Мандевільську федерацію спорту на візках, яка встановила тісні зв'язки з Міжнародним Олімпійським комітетом (МОК) [25].

Поступово міжнародне співтовариство бачило все більше доказів того, що спорт не є прерогативою лише фізично та психічно здорових

людей і, в тому числі інваліди, навіть з пошкодженням хребта, чи іншими дійсно важкими травмами, що, на перший погляд, є несумісними навіть із нормальним соціальним життям, при правильному підході, можуть займатися спортом, в тому числі на професійному рівні, і навіть брати участь у змаганнях [19].

Таким чином, предтечою зародження інвалідного руху можна вважати існування спортивних об'єднань для глухих, що активно функціонували наприкінці XIX століття. Однак, ці клуби об'єднували неповносправних осіб із вродженими відхиленнями у здоров'ї. Спортивний рух серед інвалідів з набутими ушкодженнями, у сучасному розумінні цього явища, з'явився в післявоєнний період, коли в суспільстві гостро встало питання відбудови та відродження за рахунок реабілітації жертв війни в тому числі. Однак, якщо після Першої світової війни цей рух не набув поширення, внаслідок негативного ставлення суспільства до поширення спорту серед інвалідів, то після Другої світової війни завдяки зусиллям англійського лікаря Л. Гутмана, а також зміні у громадській думці, спорт став незамінним засобом повноцінного життя інвалідів [20].

Зародження міжнародних ігор серед осіб з інвалідністю відбулося наприкінці 1940-х, і навіть тоді дана опція розглядалася винятково як засіб реабілітації інвалідів. З часом, спорт серед неповносправних застосовується як змагальна діяльність, і саме такий підхід сприяв залученню все більшої кількості спортсменів та країн-учасниць (див. Додаток А та Б).

1.2. Специфіка розвитку міжнародного фізкультурно-спортивного руху серед осіб з вадами слуху

На кожному етапі розвитку людства змінювалося суспільне становище глухих, що безпосередньо впливало на виникнення й формування певних ідей .

16 серпня 1924 року на зустрічі поблизу Парижа в Кафе де ля Порт Доре було створено Міжнародний спортивний комітет глухих (МСКГ), за ініціативи представників від країн-учасниць Ігор, задля об'єднання всіх спортивних організацій та федерацій для глухих спортсменів, і централізованої організації проведення міжнародних спортивних змагань на постійній основі. Президентом МСКГ було обрано Е. Рубенс-Алкайса, який на цій посаді пробув з 1924 по 1953 р.р., а у 1918-1945 роках він обіймав посаду генерального секретаря спортивного клубу глухих і спортивної федерації глухих у Франції. Цікавим є те, що Е.Рубенс-Алкайса тоді називали «глухим П'єром де Кубертенем». У 1924 році було створено перший виконком цього комітету, до якого увійшли: президент, два віце-президенти, секретар і головний бухгалтер. МСКГ пізніше став одним із фундаменторів сучасного Міжнародного паралімпійського комітету. Статут МСКГ був прийнятий 31 жовтня 1926 року на першому офіційному Конгресі комітету в Брюсселі, а також нових членів: ФРН, Австрія [42].

Другі Міжнародні ігри глухих було проведено в Амстердамі (Нідерланди) у 1928 році (18-26 серпня), які супроводжувалися проведенням другого Конгресу, в ході якого до МСКГ приєдналися Швейцарія та Югославія. В загальній кількості серед членів Міжнародного спортивного комітету глухих, до початку Другої світової війни, були такі країни: Австрія, Болгарія, Данія, Норвегія, США, Фінляндія, Швеція, Японія. До програми Ігор увійшли нові види спорту: боротьба, волейбол, баскетбол, настільний теніс, стрільба з лука [23].

На п'ятому Конгресі в Копенгагені в серпні 1933 року було вирішено заснувати комітет зі світових рекордів для контролю і ведення списку світових рекордів з плавання і легкої атлетики [30].

На відкритті п'ятих Ігор у 1939 році в Стокгольмі вперше репрезентовано прапор Міжнародних ігор глухих.

Протягом Другої світової війни як проведення Ігор, так і діяльність Міжнародного комітету було припинено, тим не менш, вже у 1946 році МСКГ поновив акту діяльність проведенням міжнародного Конгресу в столиці Франції. Даний Конгрес відзначився прийняттям про подальше проведення Міжнародних ігор для глухих спортсменів. І в тому ж році у літній період, з 12 по 16 серпня, у Копенгагені (Данія) проводяться VI Міжнародні ігри глухих, в яких взяли участь 393 спортсмени, представники 14 країн світу. Підтвердженням високого рівня та статусу даного спортивного заходу була присутність датського принца Кнада. Програма Ігор включала такі нові види спорту: теніс, спортивне орієнтування, бадмінтон. У цьому ж році членом МСКГ стає Іспанія.

На цьому Конгресі було одногосно ухвалено надважливе рішення щодо організації та проведення Міжнародних зимових ігор серед спортсменів з вадами слуху [21].

Таким чином, перші Міжнародні зимові ігри глухих були проведені в період з 26 по 30 січня 1949 року в місті Зеєфельд (Австрія). У них взяло участь 33 спортсмени з 5 країн. Програма Ігор складалася з таких видів спорту: лижні перегони та гірськолижний спорт. У подальших зимових Міжнародних іграх глухих спостерігається тенденція до збільшення кількості видів спорту. В програму Ігор включаються ще такі види спорту: біатлон, хокей, санний та ковзанярський спорт.

У 1955 році до МСКГ приєдналися такі країни, як Нова Зеландія та Австралія.

Офіційне визнання Міжнародного спортивного комітету глухих світовою олімпійською спільнотою в особі Міжнародного Олімпійського Комітету відбулося 15 липня 1955 року, що дало їй можливість носити статус Олімпійської Міжнародної федерації.

В 1957 році на 14-му Конгресі в Мілані (Італія) було прийнято новий статут МСКГ, а також і нових членів організації, якими були:

Греція, НДР, Аргентина, Чилі, Іран, Ізраїль, Туреччина, Уругвай та колишній Радянський Союз [42].

В 1966 році МСКГ було нагороджено Олімпійським Кубком П'єра де Кубертена, адже виняткову соціальну роль змагань для глухих осіб важко переоцінити. І саме з цього часу Ігри отримали нове ім'я – «Всесвітні ігри глухих», що, на думку ініціаторів, краще передає їхній специфічний характер, а також задля більшого залучення уваги суспільства до проведення Ігр.

Вже у 1969 році в Белграді (Югославія) ІХ Ігри відбувалися вже під цією назвою. Таким чином, щороку зростає і кількість спортсменів-учасників, і кількість країн, котрі вони представляють. Причому найчастіше Ігри проводяться в Європі, у порівнянні з іншими частинами світу.

На Міжнародному конгресі МСКГ у 1983 році було прийнято новий девіз Міжнародних ігор глухих – «Рівність через спортивні змагання», а також: також положення про обмеження кількості членів супроводу спортсменів посадовими особами команд на Ігри, варіанти класифікації членства, і угоду про вибір місця проведення Ігор за шість років до дати проведення.

16 травня 2001 року в Лозанні Міжнародний олімпійський комітет прийняв рішення перейменувати Всесвітні ігри глухих на Дефлімпійські ігри [11].

Сьогодні Міжнародний спортивний комітет глухих визнано головною структурою спорту глухих. МСКГ сьогодні включає 73 національних члени, серед них є і Україна (з 1993 р.). Всесвітні ігри глухих, як літні, так і зимові, мають той самий статус, що й Параолімпійські ігри. Міжнародним олімпійським комітетом визнається та усіяко заохочується незалежність та автономія всіх національних спортивних федерацій глухих, що вбачається як важлива умова їхнього

розвитку. МПК також бере участь у фінансуванні спортивних змагань осіб з вадами слуху на пропорційній основі [32].

Цікавим для фахівців та спортсменів будуть умови участі у змаганнях, адже, на рівні з тим, що правила повністю співпадають із загальноприйнятими, крім того, учасник допускається до таких змагань, якщо він має слух, що не перевищує 55 децибелів. Дана умова стосується того вуха, яке чує краще. Для визначення ступеня зниження слуху використовують такий прилад, як аудіограма. З його допомогою слух оцінюють у таких характеристиках, як децибели (Дб).

Важливою особливістю проведення змагань серед глухих спортсменів є те, що кожна дія арбітра має бути чітко видимою та зрозумілою для спортсменів з вадами слуху. Так, стартовий сигнал є світловим тощо.

Важливим позитивним моментом Всесвітніх ігор глухих є той факт, що спортсмени з різних країн та частин світу можуть вільно спілкуватися один з одним завдяки спільній мові, що не потребує перекладача, чи будь-якої сторонньої допомоги.

Таким чином, спортивний рух людей з вадами слуху, зародившись у 20-ті роки ХХ століття, до сьогодні є важливою складовою інвалідного спорту. Всесвітні ігри глухих визнані Міжнародним параолімпійським комітетом і проводяться на наступний рік Олімпійських ігор один раз у чотири роки з літніх та зимових видів спорту: бадмінтон, баскетбол, біатлон, боротьба вільна та греко-римська, велоспорт, волейбол, гірськолижний спорт, ковзанярський спорт, кульова стрільба, легка атлетика, лижний спорт, настільний теніс, плавання, санний спорт, спортивне орієнтування, стрільба з лука, теніс, футбол, хокей.

Впродовж усієї історії проведення Всесвітніх ігор глухих спостерігається стійка тенденція до збільшення країн-учасниць та спортсменів учасників (див. Додаток В).

1.3. Особливості міжнародного фізкультурно-спортивного руху серед осіб з вадами розумового та фізичного розвитку

Окрім Параолімпійських ігор, Всесвітніх ігор глухих у системі міжнародного спорту проводяться також і Спеціальні Олімпіади, призначені для участі спортсменів з вадами розумового розвитку. Вони проходять раз на чотири роки в часовому проміжку між Параолімпійськими іграми.

Вперше в історії світового спорту такі змагання були проведені у 60-х роках ХХ століття, організаторами стало подружжя Кеннеді-Шрайвер з Америки, де одна з сестер була хворою на синдромом Дауна, і тому соціалізація для неї була складним питанням.

Отже ініціативні молоді люди вирішили зібрати дітей з подібним діагнозом і організувати для них нескладні змагання, які були б їм по силах та змушували би їх взаємодіяти одне з одним [6, 15, 34].

Перший же літній табір, організований для тренування таких дітей в штаті Меріленд, показав, що дана ідея була напрочуд вдалою, адже діти проявляли інтерес до спорту, намагалися контактувати з іншими, позитивний емоційний настрій вплинув і на фізичний стан, що позначилося на їхній спортивній підготовленості.

В першій міжнародній Спеціальній Олімпіаді (Special Olympics), що пройшла у 1968 році в Чикаго (рис. 1.3), взяли участь розумово відсталі спортсмени з США та Канади у кількості близько тисячі людей, що змагалися в бігу та плаванні.

Рис. 1.3. Відкриття першої Спеціальної Олімпіади, Чикаго, США, 1968.

У грудні 1968 року було створено Міжнародну організацію Спеціальних Олімпіад (МОСО) – Special Olympics International для розумово-відсталих атлетів, яка за всю історію свого існування завжди була і лишається благодійною та неприбутковою організацією.

Через реформу, направлену на вдосконалення програм Спеціальних Олімпіад, на початку 70-х років стрімко зростає кількість учасників таких змагань. Всього за 8 років з тисячі учасників кількість вросла до 50 000 спортсменів, і це лише з США та Канади.

В червні 1970 року Ігри Спеціальної Олімпіади були проведені у Франції, участь в яких взяли 550 спортсменів, і це був перший міжнародний досвід такого заходу. Другі Міжнародні Ігри Спеціальної Олімпіади відбулися того ж року в серпні, в Чикаго, і в них взяло участь вже 2000 спортсменів з США, Канади, Франції і Пуерто-Рико.

5-11 лютого 1977 року стало періодом проведення Перших Міжнародних Зимових Ігр Спеціальної Олімпіади в Стімбоут Спрінгз, штату Колорадо, участь в яких взяло більше 500 спортсменів, що змагалися за першість у катанні на ковзанах і лижах. З тих пір як літні, так і зимові ігри відбуваються традиційно кожні чотири роки.

Визначну роль у розвитку та становленні зимових Спеціальних Олімпіад відіграла Канада в особі доктора Френка Хайденса з університету Західного Онтаріо, наукові дослідження якого полягали у вивченні впливу спорту на психічний аспект реабілітації хворих, та показали, що дозовані фізичні навантаження несуть значний позитивний вплив: покращують самопочуття та несуть емоційний заряд бадьорості. І саме наукові розвідки доктора Хайденса стали базою при складанні спортивної програми для спортсменів даної категорії [34].

Впродовж 80-х років МОСО отримує можливість розширення діапазону своєї діяльності, адже Ігри на той час набули неабиякої популярності. Перші Європейські Ігри Спеціальної Олімпіади відбулися в липні 1985 року у Дубліні (Ірландія), які зібрали понад 2000 спортсменів з усього світу.

Спортсмени руху Спеціальних Олімпіад постійно тренуються, аби впродовж року взяти участь у системі змагань, розроблених за системою Олімпійських ігор, всього впродовж року таких турнірів та зустрічей проводиться по всьому світі більше 15 тисяч, як в літніх видах спорту, так і в зимових. Спеціальні Олімпіади проводяться на кшталт Олімпійських ігор і мають на меті дати розумово відсталим дітям і дорослим додаткову можливість взяти участь у справжніх спортивних заходах.

За визначенням, Спеціальна Олімпіада є спортивним заходом, беручи участь в якому, люди, незалежно від рівня фізичних та психічних можливостей, можуть відчувати користь та задоволення від занять спортом, а спеціально організовані спортивні змагання є ефективним засобом створення стимулів для особистісного вдосконалення. Завдяки тренуванням і змаганням люди з розумовою відсталістю мають змогу розвиватися соціально, фізично, морально, духовно, доводячи собі та іншим свою важливу роль в суспільстві [42].

Серед характерних рис руху Спеціальних Олімпіад виділяється: постійний розвиток, вдосконаленням та доступність. При цьому

пропонуються оновлені варіації спортивних програм, що даються можливість кожному спортсмену проявити себе, незалежно від ступеня розумової відсталості.

Визнання ролі Спеціальних олімпіад та право носити найменування «Олімпіади» було надано Міжнародній організації Спеціальних Олімпіад Міжнародним Олімпійським комітетом у 1988 році [30].

Метою Спеціальної Олімпіади є надання необхідної допомоги людям з розумовою відсталістю в самореалізації та соціальній адаптації, незалежно вік віку чи стану, а також створення для них умов для досягнення успіху як на спортивній арені, так і в інших сферах життя.

Основною філософською ідеєю Спеціальної Олімпіади стало гарантоване забезпечення кожному спортсменові якісного тренування і проведення чесних, рівноправних змагань. Спортсменам, що мають будь-які психічними чи фізичні вади, надається право брати участь у змаганнях Ігр на тому рівні, що відповідає їхнім можливостям [18].

Розвиток руху Спеціальних Олімпіад на місцевому, національному та міжнародному рівнях керується тими ж принципами, що і сучасний олімпійський рух, але беручи до уваги психічні якості розумово відсталих людей. Згідно наших досліджень Спеціальна Олімпіада від Параолімпіади відрізняється:

- Спеціальна Олімпіада надає можливості спортсменам із затримкою розумового розвитку брати участь у змаганнях на будь-якому рівні своїх фізичних здібностей, в той час як метою Параолімпіади є вищі спортивні досягнення серед осіб з вадами розвитку;
- Спеціальна Олімпіада отримала офіційне та ексклюзивне право від МОК проводити свої змагання під титулом «Олімпіада»;
- До участі в змаганнях Спеціальних Олімпіад допускаються спортсмени, що мають певний рівень інтелекту за результатами

психічного тестування. Розподіл спортсменів за дивізіонами, так само як і визначення переможця, відбувається за рейтингами чи спортивними результатами;

- Держави–учасниці змагань не здійснюють грошових внесків з метою страхування своїх спортсменів, як то відбувається на Параолімпійських іграх, адже дану функцію виконують організатори Спеціальної Олімпіади. Проте, також відсутні і грошові премії для переможців, мова йде як про спортсменів і їхніх тренерів, так і про суддів змагань.

Щодо церемонії проведення змагань, вона також має свої відмінності та особливості: так, в ході проведення Спеціальних Олімпіадах не прийнято піднімати національні прапори, або виконувати гімн певної держави, також відсутні командні підсумки за результатами загального заліку. Натомість прапор Спеціальної Олімпіади і її гімн виконується лише на честь переможців, адже головним досягненням є людина, а не її результат [42].

В питаннях стосовно організації заходів, а також щодо залучення засобів для їх планування Спеціальна Олімпіада спирається на відповідну підтримку національних організацій, таких, як: громадських організацій, приватних осіб, Міністерств спорту, корпорацій та спортивних федерацій різних держав. Надважливою рушійною силою Спеціального Олімпійського руху є його добровільні учасники – це сотні тисяч волонтерів, кількість яких сягає понад 500 тисяч людей різного віку, соціального статусу, які на добровільних засадах виконують численні функції, аби кожен з майже 800 тисяч спортсменів, що зайняті в програмах Спеціальних Олімпіад по всьому світі, почувалися не тільки комфортно, але й потрібними. За визначенням багатьох дослідників [27, 33], переважно завдяки добровільному аспекту участі в проведенні і

організації Спеціальних Олімпіад, люди краще розуміють можливості осіб з розумовою відсталістю і своє сприйняття їх ролі в суспільстві.

До участі в Спеціальній Олімпіаді можуть залучатися особи з розумовою відсталістю віком від 8 років і старші, незалежно від фізичного стану спортсмена.

Стрижнем програми Спеціальної Олімпіади, як і в класичному спорті, є тренування, що несе осмислений та регулярний характер. Завдяки міжнародному Руху Спеціальних Олімпіад неповносправні спортсмени отримують змогу тренуватися під наглядом кваліфікованих фахівців в найкращих для цього умовах. Проте своїм головним досягненням Спеціальна Олімпіада вбачає не спортивні показники, а кількість розумово відсталих людей, залучених до занять спортом [30].

Зауважимо, що за роки існування Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад вона стала осередком культурного життя світової спільноти, що має повноцінну підтримку політичних та громадських організацій, в тому числі бізнесових кіл з усього світу [42].

Сьогодні до організації належать 153 національні федерації зі країн усього світу. До лав руху є залученими кілька мільйонів людей різних професій, серед яких лікарі, психологи, тренери, спортсмени. За майже 40-літній період існування проведено більше двох десятків міжнародних зимових та літніх Олімпіад, що об'єднали сотні тисяч спортсменів [24]. Штаб-квартира Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад знаходиться у Вашингтоні, США, Європейської – у Брюсселі, Бельгія.

Особливістю даних спортивних олімпіад є те, що дивізіони формуються відповідно до ступеня складності кожного захворювання, а не згідно належності до команди-представника певної країни. Такий підхід гарантує прозоре оцінювання та однакові умови для виступів всіх спортсменів, адже головною метою змагань є стимулювання до спортивних результатів та соціалізація. Даний підхід повністю відповідає

гаслу Спеціальної Олімпіади: «Дайте мені змогу перемогти, але якщо не пощастить, додайте мені сміливості у цьому бажанні».

В ході дослідження та вивчення принципів організації спортивних змагань для інвалідів, ми прийшли до висновку, що організатори Спеціальних Олімпіад більше дотримуються принципів «олімпізму», ніж організатори Олімпійських ігор, і саме тому позбавлені проблем з професіоналізмом, допінговим контролем, обманом та іншими вадами великого спорту.

Таким чином, спортивний рух для цієї категорії осіб бере початок з 1963 року, коли подружжя Кеннеді-Шрайвер організувало спортивний літній табір для таких людей. З 1968 року один раз в чотири роки проводяться Спеціальні Олімпіади з літніх та зимових видів спорту. Існують також показові види спорту: бадмінтон, веслування на каное, велоспорт, важка атлетика, гандбол, настільний теніс, теніс. З кожним наступним проведенням Спеціальних Олімпіад спостерігається тенденція до збільшення країн-учасниць та спортсменів-учасників цих Ігор.

Висновки до першого розділу. Міжнародний спортивний рух неповносправних осіб включає такі міжнародні змагання – це літні та зимові Параолімпійські ігри, Всесвітні ігри глухих та Спеціальні Олімпіади для розумово відсталих спортсменів. Історія розвитку цих ігор свідчить, що у світі не всі міжнародні спортивні організації інвалідів з різних причин вважають за доцільне брати участь у Параолімпійських іграх.

Предтечою зародження інвалідного руху можна вважати спеціалізовані спортивні клуби для глухих, появою яких відзначився кінець XIX століття. Однак ці клуби об'єднували неповносправних осіб із вродженими відхиленнями у здоров'ї. Спортивний рух серед неповносправних, фізичні недоліки яких були набутими, а не вродженими, з'явився у післявоєнні періоди, як реакція суспільства на необхідність реабілітації жертв війни задля побудови нового суспільства.

Однак якщо після Першої світової війни цей рух не набув поширення внаслідок негативного ставлення суспільства до поширення спорту серед інвалідів, то після Другої світової війни завдяки зусиллям англійського лікаря Л. Гуттмана, а також зміні у громадській думці спорт повноправно увійшов у життя інвалідів.

Зародження міжнародних ігор серед неповносправних відноситься до кінця 40-х років ХХ століття. Причому важливим є той факт, що, спочатку і досить тривалий час, спорт розглядався виключно як засіб реабілітації інвалідів. З часом спорт серед неповносправних починає сприйматися і як змагальна діяльність.

З 1960 року Параолімпійські ігри з літніх видів спорту проводяться одразу ж після закінчення Олімпійських ігор, в той же день, у тому ж місті, та на тій самій спортивній базі. Програма Ігор передбачає не лише спортивні змагання, а й ціла низка різноманітних суспільно культурних заходів, направлених на активне спілкування та участь неповносправних атлетів на рівні із звичайними, аби вони відчували, що так само заслуговують уваги суспільства, їхні здобутки так само важливі і варті визнання та вивчення. Якщо говорити про соціальну функцію Параолімпійських ігор, то вона полягає саме в цій можливості, надаваній неповносправним спортсменам, заявити про себе та отримати можливість повноцінного спілкування із всесвітньою спільнотою.

Спортивний рух для людей з вадами слуху, зародившись у 20-ті роки ХХ століття, і до сьогодні є досить популярним. Всесвітні ігри глухих визнані Міжнародним параолімпійським комітетом і проводяться на зразок Олімпійських ігор один раз у чотири роки з літніх та зимових видів спорту.

Спортивний рух для розумово відсталих осіб зародився у 1963 році, коли подружжя Кеннеді-Шрайвер організувало спортивний літній табір для цієї нозології осіб. Починаючи 1968 року раз на чотири роки проводяться Спеціальні Олімпіади з літніх та зимових видів спорту

(міжнародні та європейські ігри). Спеціальні Олімпіади за своєю ідеєю суттєво відрізняються від Параолімпійських ігор та Всесвітніх ігор глухих, в тому, вони надають можливості спортсменам та любителям із затримкою розумового розвитку змагатися на будь-якому рівні атлетичних здібностей, в той час коли Параолімпіади та Всесвітні ігри глухих зорієнтовані на досягнення максимальних спортивних результатів. Як бачимо, ключовим ідеологічним моментом Спеціальної Олімпіади є людина, її воля, її потреби, а не результат.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Організація дослідження

Проведене дослідження має комплексний характер, адже в його ході було вивчено та проаналізовано проблеми та тенденції історії розвитку спорту інвалідів у світі, його особливості організації, нюанси правового регулювання в умовах сьогодення на національному та міжнародному рівнях. В ході дослідження було також детально вивчено стан розвитку інвалідного спорту в Україні та визначено основні шляхи формування розвитку інвалідного спорту як в країні, так і, зокрема, на Херсонщині.

Під час роботи проаналізовано спеціальну літературу, опрацьовано фонди інвалідних центрів України.

Проаналізовані звіти, які зберігаються в архівах інвалідного центру України, в тому числі за останні роки. Використано інформацію з міжнародної мережі Інтернет, за допомогою якої проаналізовано становлення та розвиток спорту неповносправних у світі, особливості формування та сучасний стан організаційних структур спорту інвалідів, його проблеми та перспективи розвитку.

З метою реалізації задач дослідження було застосовано метод аналізу та узагальнення літературних й історичних джерел, регламентуючих та нормативних документів, а також узагальнення досвіду практичної роботи, метод спостережень, анкетне опитування і особисті бесіди зі спеціалістами у галузі параолімпійського спорту, керівниками спортивних федерацій інвалідного спорту України, які сприяють розвитку інвалідного спорту в країні, а також з провідними спортсменами-інвалідами України.

2.2. Методи дослідження

Оснoву представленогo дослідження складає комплексний підхід щодо детальнoгo вивчення джерельнoї бази, а саме: приватних колекцій, архівних матеріалів, спеціалізованої та іншої літератури стосовно розвитку інвалідного спорту, спогадів лідерів та учасників спортивного руху серед неповносправних, матеріалів інтерв'ювання керівників українського параолімпійського спорту, документів.

Явища функціонування інвалідного спорту розглядалися з точки зору його історичного, культурного, суспільного, політичного та спортивного значень.

Для отримання точних результатів, дослідження виконувалося при взаємодії таких напрямків сучасної науки: історія розвитку та становлення фізичної культури і спорту, соціології, управлінні фізичною культурою і спортом, філософії, адаптивного фізичного виховання.

Під час написання дипломного проекту були використані проблемний та хронологічний підходи у викладенні матеріалів дослідження.

В процесі виконання роботи використовувалися наступні методи дослідження:

1. Метод теоретичного аналізу й узагальнення даних науково-методичної літератури та офіційних документів:
 - узагальнення та вивчення літературних джерел як українських, так і зарубіжних авторів і дослідників, а також відомостей з офіційних джерел, викладених на просторах міжнародної інформаційної мережі «Інтернет»;
 - аналіз та опрацювання офіційних документів Міжнародного параолімпійського комітету (МПК), параолімпійських структур (Генеральних асамблей, виконкому МПК, параолімпійських

конгресів, Міжнародних спортивних федерацій інвалідів, Національних олімпійських комітетів та їх об'єднань тощо);

- узагальнення сучасного досвіду діяльності Всеукраїнських структур параолімпійського руху.

2. Методи соціологічного дослідження: метод опитування (анкета та опитувальник).

Метод, що дозволяє в максимально короткі строки з високою долею вірогідності вивчити стан суспільної думки, і є чи не найпоширенішим засобом для збору інформації, є опитування. Його основними інструментами є анкета та опитувальник.

Дані методи застосовувались для виявлення думки фахівців у галузі інвалідного спорту з питань загальних тенденцій розвитку інвалідного спорту у світі, можливості формування і розвитку його в Україні. Метод опитування застосовувався для отримання достовірних даних від керівництва Українського центру з фізичної культури та спорту інвалідів «Інваспорт», федерацій інвалідного спорту України, Національного комітету спорту інвалідів України, серед спортсменів-параолімпійців для виявлення реально існуючої ситуації в інвалідному спорті на сучасному етапі а також серед працівників регіональних центрів фізичної культури та спорту інвалідів «Інваспорт».

3. Загально-наукові методи:

Аналіз. Метод наукового аналізу був використаний для того, аби в складному процесі, чи проблемі, що належать до загальних та конкретних положень та відносяться до дослідження спорту інвалідів як окремої соціальної системи, вивчення проводити ізольовано, поетапно та у певній послідовності процесів та наслідків.

Синтез був використаний в ході дослідження з метою об'єднання отриманих даних та фактів у єдині положення, за якими світовий інвалідний спорт функціонує як єдина система.

Метод узагальнення дозволяють на основі конкретних фактів та результатів робити висновки про загальні та спільні для багатьох систем фактори, положення та умови, а також принципи подальшого розвитку, тенденції та перспективи.

Історичний метод використовувався для дослідження процесів виникнення, формування та розвитку параолімпійського спортивного та соціального руху у чіткій відповідності до хронологічної послідовності, аби своєчасно виявляти закономірності, суперечності, а також внутрішні та зовнішні зв'язки.

Порівняльно-історичний метод, що являє собою метод дослідження, використання якого дозволяє виявляти як загальні, так і індивідуальні риси в розвитку інвалідного спорту, визначити історичні етапи і тенденції розвитку спорту інвалідів.

Метод комплексного дослідження історичних джерел забезпечив можливість усестороннього розкриття досліджуваної проблеми.

Вивчення системи інвалідного спорту в світі, системи організації і управління параолімпійським спортом в Україні та інших країнах, а також застосування методу аналогії дало можливість використання світового досвіду в організації інвалідного спорту, а саме: основні положення функціонування сформованої системи параолімпійського спорту в світі в процесі формування організованої системи функціонування даного спорту в Україні.

РОЗДІЛ 3

ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК СПОРТУ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В УКРАЇНІ

3.1. Історичні особливості формування організаційної структури інвалідного спорту в Україні

Загальнопоширеною є точка зору, яка полягає в тому, що мірою соціального та культурного розвитку та цінностей певного суспільства та населення країни є ті заходи, яке воно застосовує у якості турботи про своїх співгромадян-інвалідів. Відношення суспільства до неповносправних осіб є одним із показників його цивілізованості [13].

В Радянському Союзі тривалий час тема інвалідів взагалі замовчувалася, неначе цих людей не існувало. Їхні проблеми не обговорювалися відкрито у засобах масової інформації. Все громадське життя ігнорувало існування інвалідів: непристосовані громадські місця, транспорт, заклади освіти та культури. Інваліди просто «не вписувались» у формулу «благополуччя» соціалістичної держави. Лише в середині 80-х років, з настанням перебудови, радянська держава почала проявляти інтерес до цієї категорії осіб, що певним чином позначилося на прийнятті відповідних законодавчих актів.

27 березня 1986 року вийшла Постанова ЦК КПСС, Ради Міністрів СРСР і ВЦСПС № 400 «Про заходи подальшого покращення життя інвалідів з дитинства». Відразу після цього було продубльовано ще кілька Постанов: 22 квітня 1986 року вийшла Постанова ЦК компартії України, від Ради Міністрів УРСР і Української Республіканської Ради профспілок №147; ЦК КПСС, Ради Міністрів СРСР і ВЦСПС № 400; постанови Держкомспорту СРСР, Мінздраву СРСР і Міністерства освіти СРСР від 9 вересня 1986 року №10/2 «Про заходи з покращення фізичного виховання

інвалідів з дитинства»; постанови Всесоюзної Ради ДСТ профспілок від 30 жовтня 1986 року №57-5 «Про завдання рад ДСТ профспілок з покращення фізичного виховання інвалідів з дитинства».

80-ті роки відзначилися як період розробки та впровадження Єдиної Всесоюзної програми щодо розвитку фізичного стану населення, що передбачала наявність спеціального розділу, в якому описувався спорт інвалідів, крім того, була прийнята Єдина спортивна класифікація для інвалідів, згідно якої для цієї категорії спортсменів передбачалося присвоєння звання «Майстер спорту» [11].

На фоні перегляду та систематизації відповідних нормативних та законодавчих актів, відбуваються зміни і у ставленні до проблем, життя та спорту інвалідів, що висвітлюється у телебаченні та пресі.

Ключовим моментом в історії українського спорту інвалідів стало створення Всесоюзної федерації фізичної культури та спорту для інвалідів у липні 1987 року при Держкомспорті СРСР. Головою федерації став легендарний В.І. Дікуль, колишній цирковий акробат, що, отримавши травму спини, був прикутим до ліжка, і, за висновками лікарів, не мав шансів на повернення до звичного способу життя. І, тим не менш, завдяки спеціальному комплексу фізичних вправ, який Валентин Іванович Дікуль розробив для власної реабілітації, він не тільки знову зміг ходити, а й повернувся до цирку в якості силового жонглера. Система вправ, розроблена Дікулем, легла в основу програми реабілітації для інвалідів [18].

1987-й став роком створення Всесоюзної федерації фізичної культури інвалідів при Всесоюзній Раді ДСФТ профспілок. Головою федерації став В.О. Епіфанов, професор Московського медичного інституту. І вже 30 жовтня 1987 року при Держкомспорті УРСР і Республіканському ДФСТ профспілок була створена Республіканська федерація фізичної культури для інвалідів. І тільки у 1988 році вперше Радянський Союз бере участь у Параолімпійських іграх, у яких на той час

брало участь більше 3 тисяч спортсменів із 60+ країн, що змагалися у 13 видах спорту (див. Додаток А).

А вже у 1990 році при Львівській обласній федерації було утворено перший в Україні реабілітаційно-спортивний клуб інвалідів «Галичина» обласного рівня, а також декілька спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл для дітей-інвалідів (на сьогоднішній день це обласна спеціальна дитячо-юнацька реабілітаційно-спортивна школа інвалідів «Галичина»). При клубі було відкрито спортивні секції із: шахів, шашок, плавання, настільного тенісу, легкої атлетики, боротьби, важкої атлетики, голболу, футболу, ролінгболу тощо [38].

Після здобуття Україною незалежності активізувалися процеси демократизації, гуманізації українського суспільства. Україна стала повноправним членом сім'ї параолімпійських держав.

Як зазначалося вище, політичні та соціально-економічні зрушення 90-х років істотно змінили ставлення суспільства до інвалідів в Україні. Це відобразилося у прийнятті низки правових актів і постанов. Найважливішими з них є наступні:

- Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів» (1991 р.), зміни та доповнення були внесені Законами України від 13 жовтня 1994 року №200/94, від 14 жовтня 1994 року №204/94, та від 12 листопада 1996 року № 481/96 Верховною Радою України;
- Комплексна програма вирішення проблем інвалідності від 1992 р.;
- Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.), зокрема стаття 13. «Фізкультурно-оздоровча та спортивна діяльність серед інвалідів» [13];

- Цільова комплексна програма «Соціально-психологічна допомога і реабілітація осіб з вадами фізичного і психічного розвитку» від 1996 р.;
- Концепція спеціальної освіти осіб з фізичними та психічними вадами в Україні від 1996 р.;
- Цільова комплексна програма «Соціально-психологічна допомога та реабілітація осіб з вадами фізичного і психічного розвитку» від 1996 р.;
- Програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» від 1998 р.;
- Концепція державного стандарту освіти дітей з особливими потребами від 1999 р.;
- Концепція ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів від 2000 р.;
- Національна програма професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями на 2001-2004 роки, видана у 2001 році [2, 9, 39].

Останній нормативний акт в даному переліку, а саме Національна програма профреабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями на 2001-2004 роки – був зумовлений необхідністю створення максимально сприятливих умов для співпраці громадських організацій з органами виконавчої влади, профспілками та роботодавцями. Цією програмою передбачено створити не менш, як 12,5 тисяч нових робочих місць для інвалідів коштами Фонду соцзахисту інвалідів [43].

Згідно законодавства України, особи з інвалідністю визнані як категорія, що потребує соціального захисту, тому держава гарантує їм рівні права та можливості з усіма іншими громадянами для участі в соціальній, економічній та політичній сферах життя суспільства, а також бере на себе зобов'язання створювати всі необхідні умови для ведення

повноцінного способу життя, відповідно до їхніх особистих інтересів, потреб та здібностей. В першій статті Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів» вказано, що особи з інвалідністю в Україні в повній мірі володіють соціально-економічними, політичними, та особистими правами й свободами, що є закріпленими в Конституції України та підтверджені іншими законодавчими актами. Таким чином, держава дбає про інвалідів шляхом створення правових, політичних, економічних, а також соціально-побутових та соціально-психологічних умов для задоволення потреб у матеріальному забезпеченні, посильній трудовій та громадській діяльності, і відновленні здоров'я. В свою чергу, потреби в зв'язку з інвалідністю визначаються на підставі висновку медичної експертизи, беручи до уваги здібності до побутової та професійної діяльності особи з інвалідністю. Для кожної особи з інвалідністю передбачено забезпечення індивідуальної програми медичної, соціально-трудової реабілітації і адаптації, виконання якої покладено державні органи, підприємства, а також установи та організації України [3].

Важливим кроком у реалізації права на активне соціальне життя інвалідів стало затвердження Кабінетом Міністрів України «Положення про робоче місце інваліда і про порядок працевлаштування інвалідів» (від 13 травня 1995 року, постанова № 314), а також «Типового положення про центр професійної, медичної та соціальної реабілітації інвалідів» (затверджено від 11 червня 1999 року наказом Мінпраці, Міносвіти, Міністерства охорони здоров'я, Фонду України соціального захисту інвалідів), а також низки інших документів [17].

На сьогоднішній день для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, а також розумового розвитку, згідно наказу державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України, № 261 від 07.02. 2001, затвердженими та офіційно визнаними в Україні є 47 видів спорту (див. табл. 3.1)

Таблиця 3.1

**Види спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату
та розумового розвитку (перелік)**

1. Армспорт	17. Вітрильний спорт	33. Регбі на візках
2. Бадмінтон	18. Гандбол	34. Спортивне орієнтування
3. Баскетбол	19. Голбол	35. Спортивні танці на візках
4. Баскетбол на візках	20. Гімнастика спортивна	36. Спортивний туризм
5. Боротьба греко-римська	21. Гімнастика художня	37. Стрільба кульова
6. Боротьба вільна	22. Гірськолижний спорт	38. Стрільба з лука
7. Біатлон	23. Дзюдо	39. Теніс
8. Більярдний спорт	24. Карате	40. Теніс на візках
9. Боулінг	25. Кінний спорт	41. Теніс настільний
10. Бочча	26. Керлінг на візках	42. Тхеквондо
11. Водне поло	27. Ковзанярський спорт	43. Фехтування на візках
12. Волейбол	28. Легка атлетика	44. Футбол
13. Волейбол сидячи	29. Лижні перегони	45. Футзал
14. Велосипедний спорт (трек)	30. Паверліфтинг	46. Шахи
15. Велосипедний спорт (шосе)	31. Плавання	47. Шашки
16. Веслування академічне	32. Пляжний волейбол	

Таким чином, за роки незалежності України було прийнято та закріплено у нормативно-правових документах та законодавчих актах винятково важливі положення щодо оптимального вирішення проблем осіб з інвалідністю. Проте ми все ще спостерігаємо значний розрив між їх декларуванням та реальним виконанням.

3.2. Виступи українських спортсменів з обмеженими можливостями на міжнародній арені

Після затвердження Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів» було прийнято державну програму, згідно якої починаючи з 1992 року в Україні створювалася мережа державних центрів спорту та реабілітації інвалідів. Також істотно активізувався розвиток параолімпійського руху в 1993 році, завдяки рішенню Уряду України, яким було започатковано діяльність організації «Інваспорт» з регіональними представництвами у всіх регіонах країни, що є унікальною державною системи фізичної культури та спорту інвалідів. Ці структури забезпечують впровадження в практику державної стратегічної політики щодо питань розвитку фізичної культури й спорту осіб з інвалідністю в Україні [5, 41].

На сьогоднішній день Всеукраїнський центр фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» виконує керівну функцію у провадженні фізкультурно-реабілітаційної та спортивної роботи серед неповносправних, сприяючи створенню та введенню в дію нових відділень центрів у населених пунктах України [8].

До повноважень спеціалізованого українського центру з фізичної культури та спорту інвалідів «Інваспорт» відноситься забезпечення реалізації державної політики щодо питань розвитку та поширення фізичної культури й спорту серед інвалідів будь-якого віку на території України. Регламент діяльності Українського центру «Інваспорт» встановлено Конституцією України, законами України, нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України, Державного комітету з питань фізичної культури і спорту, а також нормативно-правовими актами Національного комітету спорту інвалідів України. І ця діяльність є можливою завдяки тісній співпраці з громадськими, державними та профспілковими організаціями, спортивними федераціями інвалідів України, управліннями освіти обласних та, зокрема, Київської міської

державної адміністрації, управліннями з питань фізичної культури та спорту, колегіями спортивних суддів, об'єднаннями фізкультурно-оздоровчої спрямованості, тренерськими радами тощо [38].

Види спорту, в яких в Україні задіяна найбільша кількість інвалідів, це: легка атлетика, шахи, футбол, шашки, плавання, настільний теніс.

Завдяки створенню дитячо-юнацьких спортивних шкіл для дітей-інвалідів, вдалося залучити до активних занять фізичною культурою й спортом майже 7 тис. дітей та підлітків [36].

За ініціативи та сприяння як всеукраїнського, так регіональних центрів «Інваспорт» були організовані та щорічно проходить Спартакіада «Повір у себе» серед дітей-інвалідів.

Кожного року в Україні проходить понад 200 чемпіонатів, змагань та кубків із 17 видів спорту серед неповносправних, які мають нозології, пов'язані з вадами слуху, зору, інтелекту та опорно-рухового апарату [31, 41].

Отже, з метою розвитку спортивної та фізкультурно-реабілітаційної діяльності серед інвалідів різного віку на всій території України існує розвинена інфраструктура, що включає в себе обласні та регіональні, міські та селищні центри спорту для інвалідів «Інваспорт», а також ДЮСШ для інвалідів та фізкультурно-оздоровчі клуби для неспроможних. На постійній основі проводиться активна робота для залучення осіб з інвалідністю до занять спортом та підготовка їх до участі у змаганнях високого класу та підготовки параолімпійського резерву.

Завдяки діяльності центру фізичної культури та спорту інвалідів «Інваспорт» на постійній основі організовуються та проводяться першості України, чемпіонати, навчально-тренувальні збори, які дають можливість українським спортсменам з інвалідністю брати участь в чемпіонатах Європи та світу, Спеціальній Олімпіаді, Кубках світу, Всесвітніх іграх глухих, Параолімпійських іграх, Іграх Нескорених.

За історію своєї незалежності, Україна брала участь у семи літніх та семи зимових Паралімпійських іграх, не пропускаючи жодних, завоювавши загалом 613 медалей, з них 141 медаль здобута на зимових паралімпіадах, і 472 – на літніх, та демонструючи світові надвисокі темпи розвитку паралімпійського руху. Результати літніх та зимових паралімпіад наведені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Результати українських спортсменів на Паралімпійських іграх

Ігри	Рік	Місто	Золото	Срібло	Бронза	Загальна кількість	Місце у заліку
Літні	1996	Атланта	1	4	2	7	44
	2000	Сідней	3	20	14	37	35
	2004	Афіни	24	12	19	55	6
	2008	Пекін	24	18	32	74	4
	2012	Лондон	32	24	28	84	4
	2016	Ріо-де-Жанейро	41	37	39	117	3
	2020	Токіо	24	47	27	98	6
Зимові	1998	Нагано	3	2	4	9	14
	2002	Солт-Лейк-Сіті	0	6	6	12	18
	2006	Турин	7	9	9	25	3
	2010	Ванкувер	5	8	6	19	5
	2014	Сочі	5	9	11	25	4
	2018	Пхьончхан	7	7	8	22	5
	2022	Пекін	11	10	8	29	2
Всього			187	213	213	613	

Відповідальним за формування національних збірних команд та їх підготовку й забезпечення участі у Паралімпійських та Всесвітніх іграх, Спеціальних Олімпіадах, Іграх глухих, чемпіонатах Європи та світу є Національний комітет спорту інвалідів України, створений ще в 1992 році,

і віднедавна офіційно визнаний Національним паралімпійським комітетом світової спільноти [4].

Однак, на думку фахівців, у розвитку параолімпійського руху ще залишаються нерозв'язані проблеми. Як зазначалось, близько трьох мільйонів чоловік в Україні належать до числа осіб визнаними медичною комісією фізичними та/чи розумовими вадами, тим не менш, у фізкультурно-реабілітаційній та спортивній роботі задіяно всього 27 тис. осіб з інвалідністю, що становить менше 1% від загальної кількості неповносправних.

На нашу думку, поєднання діяльності Національного комітету спорту інвалідів і державної системи «Інваспорт» є суттєвим чинником формування системи розвитку фізичної культури й спорту інвалідів у сучасній Україні.

3.3. Спорт людей з обмеженими можливостями на Херсонщині

З 1995 року і дотепер неповносправні спортсмени Херсонщини дивують не тільки Україну, але і весь світ, яскраво представляючи Херсонщину на Всеукраїнських змаганнях, Чемпіонатах Європи і світу, Паралімпійських іграх, Дефлімпійських а також іграх Спеціальних олімпіад.

Так, вже у 1995-му році чемпіоном і бронзовим призером Європи з легкої атлетики на Паралімпійських іграх у Греції став В'ячеслав Копитін. Там же Анжела Литвинова стала дворазовою чемпіонкою Європи з плавання. В тому ж році в США, Анжела Головнюва здобула титул дворазової чемпіонки та срібної призерки Спеціальних Всесвітніх ігор з легкої атлетики [14].

1997-й рік приніс чемпіонство Всесвітніх ігор у Данії серед глухих спортсменів волейболісту Роману Будзинському, і найвищу нагороду Європейського легкоатлетичного турніру Сергію Круку. В тому ж році

Акишов Андрій здобув третє місце на чемпіонаті Європи з баскетболу у Швейцарії [16].

У 1998-му році ми знову пишалися Литвиною Анжелою, яка здобула подвійне чемпіонство Європи з плавання в Угорщині, і в тому ж році став чемпіоном та срібним призером Європи з легкої атлетики в Іспанії Дмитро Подшивайло [28].

2000-й рік приносить бронзову нагороду Тімо Антону на чемпіонаті Європи з міні-футболу. І в тому ж році Сергій Крук у Німеччині стає переможцем Міжнародного турніру з легкої атлетики. Чемпіонат Європи з міні-футболу в Бельгії приносить бронзову нагороду Володченко Олександр [26].

В 2001-му році в Італії Сергій Крук здобуває бронзову нагороду на XIX Дефлімпійських іграх, а Роман Будзинський стає срібним призером з волейболу. На Європейському футбольному турнірі Спецолімпіади в Польщі Олександр Володченко стає бронзовим призером. На футбольному турнірі Спецолімпіади в Польщі бронзу для України та Херсону здобув Євген Логвиненко [29].

У 2002-му учасниками міжнародних змагань стали: Здоренко Сергій та Дюжев Олексій – обидва учасники чемпіонату Світу з баскетболу в Греції. Почесне VI місце в чемпіонаті Європи з голболу в Словенії здобули Чернат Василь та Сергій Чернопищук [40].

2005-й став знаковим для Херсонських спортсменів. Так, Крук Сергій став золотим і бронзовим призером XX Дефлімпійських ігор, що були у Австралії, а Урсуленко Наталія посіла 5 місце у штовханні ядра і 9 місце у метанні диску. Бронзовим призером Кубка Світу з шахів у Греції став Сергій Григорчук. Лариса Міхнева стала срібною призеркою чемпіонату Європи зі стрільби з лука у Великобританії. Андрій Гурнаков здобув звання чемпіону Європи з паверліфтингу серед юнаків в Португалії. Легкоатлетка Вікторія Кравченко здобула срібну та бронзову медаль на чемпіонаті Європи у Фінляндії [14].

2006 рік був багатим на нагороди різного гатунку для херсонців: Людмила Даниліна здобула бронзу на зимовому чемпіонаті Світу у Швеції, Андрій Гурнаков став чемпіоном Європи серед юніорів у Португалії, а Катерина Бабенко була третьою на відкритому чемпіонаті з настільного тенісу в Угорщині. Андрія Гурнаков здобув IV місце на чемпіонаті Світу з пауерліфтингу в Кореї, а Вікторія Кравченко завоювала бронзу Паралімпійського Кубку Світу з легкої атлетики у Великобританії, а також срібло та бронзу на чемпіонаті Світу з легкої атлетики в Нідерландах. Ірина Волинець стала переможницею зимового чемпіонату Європи зі стрільби з луку в Бельгії, і з цієї ж дисципліни на чемпіонаті Європи у Чехії перемогу здобула інша херсонка – Лариса Міхнєва [35].

2007 рік був відмічений перемогою Андрія Гурнакова на міжнародному турнірі у Греції, Людмила Даниліна здобула повний комплект нагород зимового чемпіонату Європи з легкої атлетики в Чехії, а також бронзу на чемпіонаті Світу в Бразилії. На чемпіонаті Європи у Болгарії кращими стали: Сергій Крук, Володимир Турков та Наталія Урсуленко [14].

XIII Паралімпійські ігри 2008-го року стали знаковими для Вікторії Кравченко, яка попри всі перешкоди виборола дві срібні нагороди у бігу на 100 м и 200 м. Чемпіонат Європи в Італії приніс перемогу В. Туркову та Н. Урсуленко, а Л. Даниліна стала чемпіонкою Світу з кросу, що проходив на території Польщі. Чемпіонами світу стали С. Крук та В. Турков. Сергій Григорчук став чемпіоном Всесвітньої шахової Олімпіади. А Наталя Урсуленко стала срібною та бронзовою призеркою чемпіонату Світу в Туреччині [14].

2009-й рік став визначним для Людмили Даниліної, яка виступає серед спортсменів з вадами розумового та фізичного розвитку, в цей рік вона стала чемпіонкою Європи у Франції, срібною призеркою чемпіонату Європи з напівмарафону в Італії, двічі виграла бронзу на чемпіонаті Європи в Португалії. Крім того, золото здобули: С. Юров, ставши

чемпіоном Глобальних ігор у Чехії, С. Крук, та В. Турков, які здобули титул чемпіонів на XXI-х Дефлімпійських іграх. Ці ж ігри приносять бронзу Н. Урсуленко в метанні диска та четверте місце в штовханні ядра на Тайвані.

У 2010 році Л. Даниліна виборола золоту, срібну та бронзову нагороди чемпіонату Європи, С. Юров став чемпіоном Європи з легкої атлетики у Хорватії, а Д. Грицаєнко двічі виборює бронзу на чемпіонаті Світу з паверліфтингу у Туреччині [14].

У 2011-му році відзначилися такі спортсмени: Вікторія Кравченко стала чемпіонкою Світу двічі, у бігу на 100 м. та естафеті 4x100 м., а також здобула бронзу з бігу на 200 м. Наталія Урсуленко стала чемпіонкою Європи з штовхання ядра й метання диску. Володимир Турков здобув чемпіонство Європи в естафеті 4x400. Людмила Даниліна у Новій Зеландії стала бронзовою призеркою чемпіонату Світу з бігу на 1500 м [35].

2012 рік став роком XIV-х Паралімпійських ігор в Лондоні, на яких спортсменни з Херсону отримали такі нагороди: срібло здобули: Вікторія Кравченко на дистанції 400 м. та Іван Доценко з футболу. Володимир Козлов та Катерина Морозова здобули бронзу з академічного веслування. Волинець Ірина посіла 8 командне місце у стрільбі із лука. На чемпіонаті Світу в Канаді Володимир Турков здобув золото в естафеті 4x400, Наталія Урсуленко здобула срібну нагороду у штовханні ядра та бронзову у метанні диска. Світлана Микитіна стала Срібною призеркою чемпіонату Європи в Нідерландах з легкої атлетики в бігу на 200 метрів. Там же Людмила Даниліна здобула бронзову нагороду з бігу на 100 м. Володимир Гавриленко став срібним призером чемпіонату Європи з шашок у Трускавці, а Сергій Григорчук отримав бронзу на Всесвітній шаховій олімпіаді в Індії. Кравченко Вікторія посіла 4 місце на дистанції 100 м. на Міжнародному Паралімпійському Кубку, а Антон Велієв став 6-м на чемпіонаті Світу з настільного тенісу в Токіо [14].

У 2013-му році Лариса Міхнєва стала чемпіонкою Міжнародного турніру зі стрільби з лука у парному змішаному виді у Таїланді, а також срібною призеркою в особистому заліку. Дмитро Грицаєнко став подвійним бронзовим призером Чемпіонату світу з паверліфтингу в Пекіні. На XXII літніх Дефлімпійських іграх у Болгарії Наталія Урсулєнко здобула 2 бронзові нагороди у штовханні ядра та метанні молота, Турков Володимир отримав срібло в естафетному бігу 4x100 м. Сергій Григорчук отримав 5 місце на командному чемпіонаті Світу з шахів в Іспанії, і срібло на Кубку Світу в Словенії. Кулінок Тетяна отримала срібло в команді баскетболісток, а Велієв Антон з настільного тенісу посів 5 місце [14].

В 2014 рік став визначальним для українських спортсменів, крім того, були відкриті нові імена. Так, Мерешко Єлизавета стала чотириразовою чемпіонкою та дворазовою срібною призеркою Чемпіонату Європи з плавання УОРА в Нідерландах. Ганна Таран, Інна Жабровець та Пилип Полтавець стали чемпіонами в парі на Першому Молодіжному кубку Європи з настільного тенісу серед спортсменів з вадами слуху, що проходив у Німеччині. Козлов Володимир та Морозова Катерина стали чемпіонами світу з академічного веслування серед спортсменів з УОРА в парі мікс у Нідерландах. Дмитро Грицаєнко став другим на чемпіонаті Європи з паверліфтингу та здобув дві бронзові нагороди на чемпіонаті світу у Туреччині. На чемпіонаті Європи з легкої атлетики УОРА у Великобританії здобула бронзову нагороду Світлана Микитіна, і бронзу також отримала Катерині Вальдес на Чемпіонаті світу з настільного тенісу УОРА у Китаї. Кубок світу з академічного веслування серед спортсменів з УОРА у Франції приніс Морозовій Катерині срібло, а Козлову Володимирові – IV місце. А Чемпіонат Європи зі стрільби з лука УОРА у Швейцарії відзначився для Міхнєвої Лариси почесним VI місцем [14].

У 2015-му році херсонські спортсмени продемонстрували надзвичайно високий рівень спортивної майстерності. Шейко Олег, Єлхін

Владислав та Фомін Денис стали чемпіонами Європи з вільної та греко-римської боротьби серед спортсменів з вадами слуху на змаганнях у Грузії. Велієв Антон та Ковальова Мілана посіли перше командне місце та стали чемпіонами Європи з настільного тенісу в Австрії. Урсуленко Наталія стала дворазовою чемпіонкою на чемпіонаті Європи з легкої атлетики, а Олена Туркова здобула дві бронзи в Польщі. Золота рибка, Єлизавета Мерешко, стала триразовою чемпіонкою та дворазовою срібною призеркою Чемпіонату світу з плавання серед спортсменів з УОРА у Великобританії. Дмитро Грицаєнко здобув срібло та бронзу на Чемпіонаті світу з пауерліфтингу у Південній Кореї. Сергій Григорчук взяв срібло на Чемпіонаті Європи у Франція та на Чемпіонаті світу з шахів у Німеччині. Володимир Козлов зайняв 4 місце на Чемпіонаті світу з академічного веслування у Франції.

У 2016 році Українська збірна успішно виступила на XV Літніх Паралімпійських іграх у Ріо-де-Жанейро: світовий рекорд, чотири золоті нагороди та бронзу з плавання принесла Єлизавета Мерешко; Іван Доценко посів перше командне місце з футболу. На чемпіонаті світу з пауерліфтингу в Туреччині титул чемпіону здобув Дмитро Грицаєнко. Чемпіонат світу з легкої атлетики у Болгарії приніс срібну та бронзову нагороди Наталії Урсуленко, срібну – Турковій Олені, та почесне четверте місце Кисильовій Юлії. Срібними призерами в різних номінаціях на чемпіонаті світу з вільної та греко-римської боротьби в Ірані отримали Олег Шейко та Денис Фомін. Також срібло здобув Сергій Григорчук на чемпіонаті Європи з шахів у Польщі та чемпіонаті світу в Румунії [14].

2017 рік приніс чемпіонське звання та бронзову нагороду Світлані Півень на чемпіонаті світу з легкої атлетики у Тайланді. На чемпіонаті Європи у Словенії з настільного тенісу перше командне місце отримав Богдан Омельчук. На чемпіонаті світу з легкої атлетики у Великобританії Яна Лебедева здобула срібло, а на чемпіонаті Європи в Чехії, Світлана Півень стала володаркою бронзової нагороди. На XXIII-х Дефлімпійських

іграх у Туреччині, Юлія Кисильова здобула бронзову нагороду. І на Кубку Європи зі стрільби з лука серед спортсменів з порушеннями опорно-рухового апарату четвертою стала Лариса Міхнева [35].

Чемпіонат Європи 2018 року в Дубліні приніс вісім медалей з яких п'ять золотих та три срібні, Єлизаветі Мерешко. Яна Лебедева встановлює новий світовий рекорд на Паралімпіаді в Токіо та здобуває золото.

У 2019 році відбувся чемпіонат світу в Лондоні, де Єлизавета Мерешко виграла шість медалей, два золота, три срібла та бронзу. Яна Лебедева виграє «срібло» чемпіонату світу у штовханні ядра та метанні диска.

В 2021-му у Версалі, Франція, Ненько Наталія виборола бронзову нагороду чемпіонату світу з боротьби дзюдо. В іспанському місті Севілія на чемпіонаті Європи з бочча, Коненко Наталія посіла 5 місце в особистому і 6 місце в парному заліку. На Параолімпійських іграх в Токіо Єлизавета Мерешко була прапороносцем збірної України, встановила паралімпійський рекорд, виграла 2 золота, 2 срібла та бронзу.

2022-й відзначився здобуттям бронзи у Бразильському Кашіас-ду-Сул Наталею Ненько на Дефлімпійських іграх з боротьби дзюдо. А також срібло отримала Кисильова Юлія з легкої атлетики.

2023-й рік: на Virtus Global Games 2023 у Франції легкоатлетка Світлана Півень здобула срібло та бронзу за метання спису і диску відповідно, а також 5 місце за штовхання ядра. Іван Тетюхін був другим на стометрівці, а Драпкін Андрій виборов срібло на чемпіонаті світу з плавання, у м. Манчестер у Великобританії. 1 місце в метанні молота та 3 місце в штовханні ядра в польському Щецині здобула Кисильова Юлія на 11-му чемпіонаті Європи з легкої атлетики. Юрій Ніценко здобув бронзу на чемпіонаті світу з «Шашок-100» в польському м. Сенкоцин-Старий. Трегубенко Денис здобув звання чемпіон світу на чемпіонаті світу з греко-римської та вільної боротьби серед спортсменів з порушеннями слуху.

Таким чином, з 1995 року і по теперішній час, попри всі перешкоди, завдяки самовідданій праці тренерів, організаторів спортивного руху, спортивних лікарів, роботі ДЮСШ та фахівців-професіоналів, що фанатично люблять свою роботу і роблять максимум для розвитку фізичної культури та спорту регіону, неповносправні спортсмени Херсонщини можуть брати участь у Чемпіонатах Світу, Європи, Паралімпійських, Дефлімпійських та іграх Спеціальних олімпіад, а також Всеукраїнських змаганнях, демонструючи неймовірну силу духу, високий рівень спортивної майстерності та приносячи світове визнання й нагороди у скарбничку держави.

ВИСНОВКИ

1. Спорт неповносправних, безумовно, переживає етап свого бурхливого розвитку в Україні, і очевидно, що в найближчі роки цей процес буде тільки зростати. Проте, не зважаючи на виключну актуальність даного питання, а також багаторазово доведену ефективність спорту в реабілітації та соціалізації спортсменів з інвалідністю, дана тема все ще є висвітленою недостатньо. Існує потреба у наукових розвідках та комплексних джерелах з історії зародження й розвитку як міжнародного, так і українського параолімпійського руху, а також розкриття різнопланових аспектів руху параолімпійців, що включають і гуманітарні ідеї, і ідейно-філософські, медико-соціальні, організаційні тощо, і, звичайно, методологічні розробки викладання та організації тренувального процесу для окремих видів спорту інвалідів.

2. На сьогоднішній день параолімпійський рух є важливою частиною міжнародного спорту, а також вирішальним чинником соціальної та трудової адаптації інвалідів у суспільстві, і, звичайно, могутнім засобом віри неповносправних у власні можливості та підтримки їхньої впевненості в тому, що суспільство їх потребує. Доведено, що параолімпійський спорт є могутнім засобом оптимізації фізичного, морального та психічного стану інвалідів. Серед нозологій, які допускаються до участі у системі змагань міжнародного спорту неповносправних допускаються наступні: церебральний параліч, вади зору, слуху та мови, вади розумового розвитку, пошкодження хребта та спинного мозку. Спортсмени, що відносяться до кожної з перерахованих груп інвалідностей беруть участь у регіональних та світових чемпіонатах, комплексних міжнародних іграх, найвагомішими серед яких, безумовно, є літні та зимові Параолімпійські ігри, Дефлімпійські ігри, Міжнародні ігри Спеціальної Олімпіади.

3. Керівну функцію в організації спортивної та реабілітаційної роботи в спорті інвалідів в Україні виконує центр фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт», що включає 27 регіональних центрів, 61 відділення в областях та м. Києві, 112 фізкультурно-оздоровчих клубів, 26 ДЮСШ для дітей-інвалідів та спеціалізовані дитячо-юнацькі школи інвалідів параолімпійського резерву. Національний комітет спорту інвалідів України, утворений у 1992 році, несе відповідальність за підготовку та формування національних збірних команд спортсменів-інвалідів України, та їхню участь у міжнародних змаганнях для неповносправних, як: Спеціальні Олімпіади, Параолімпійські ігри, Всесвітні ігри глухих, чемпіонати Європи та світу.

4. В ході дослідження вдалося провести значну узагальнюючу роботу щодо систематизації тенденцій, традицій і досвіду спорту неповносправних, завдяки яким вдалося удосконалити та значно поглибити і оздоровчо-рекреаційну, і фізкультурно-спортивну діяльність серед інвалідів на теренах України та зокрема Херсонщини. В умовах сучасного стану національної системи охорони здоров'я та використання фізичної культури і спорту для широкого та всебічного залучення осіб з ампутаціями та іншими нозологіями до активних занять фізичними вправами потребує розширення задля активної реабілітації та соціалізації неповносправних.

Спортсмени Херсонщини отримали можливість брати активну та організовану участь у Всеукраїнських змаганнях, так і в Чемпіонатах Світу, Європи, Паралімпійських, Дефлімпійських та іграх Спеціальних олімпіад. Завдяки появі Херсонського обласного центру з фізичної культури та спорту інвалідів «Інваспорт», який було засновано у березні 1993 року та очолено А. П. Вдовиченко. З 1995 року і дотепер, навіть незважаючи на складний для країни воєнний час, спортсмени центру мають можливість продовжувати заняття та захищати спортивну честь країни на всіх рівнях, і це є можливим виключно завдяки самовідданій праці тренерів, спортивних лікарів, організаторів та активістів

спортивного руху, професіоналів, які живуть спортом заради великих та маленьких перемог наших надзвичайних спортсменів-параолімпійців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айшервуд М.А. Повноцінне життя інваліда/Пер. з англ. Педагогіка,1991. 88 с.
2. Балашова Н.М. Ставлення до інвалідів – показник культури суспільства // Теорія та практика фізичної культури. 1987. № 1. С. 62-63.
3. Бандура С. Сучасні проблеми спорту інвалідів // Спортивна наука на рубежі століть: Матеріали II Міжнар. наук. конф. студентів. К., 2000. С.188-189.
4. Башкирова М.М. Физическая активность и спорт среди инвалидов // Спорт для всех. 1999. №1-2. С. 26-28.
5. Бріскін Ю.А. Спорт інвалідів в Паралімпійському русі // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць за ред. С.С. Єрмакова. Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2000. №8. С. 24-29.
6. Виноградський Б.А., Кисилевич А.Г., Пастушенко В.Л. Вдосконалення системи підготовки лучників-інвалідів // Роль фізичної культури в здоровому способі життя: Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. Львів: МАКС Пресс, 1997. С. 12-13.
7. Витяг зі статуту спортивної федерації глухих України. К., 1994. 7 с.
8. Витяг зі статуту федерації спорту інвалідів з вадами розумового розвитку. К., 1995. 6 с.
9. Декларація про права інвалідів http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/disabled.shtml.
- 10.Євсєєв С.П. Адаптивна фізична культура // Теорія та практика фізичної культури.. 1998. №1. С. 2-7.
- 11.Історичні, організаційні та соціальні аспекти розвитку спорту інвалідів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і

- спорту / [С.Ф. Матвеев, Ю. А. Бріскін, І. О. Когут та ін.]. Київ : Асконіт, 2011. 250 с.
12. Жіленкова В.П. Становлення та розвитку фізичної культури та спорту інвалідів із поразками опорно-рухового апарату // Теорія і практика фізичної культури. 1998. №1. С. 19-24.
 13. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». № 3808-ХІІ; 24.12.93. К., 1994. 24 с.
 14. Звіт Херсонського обласного центру «Інваспорт» про результати змагань з 1995 по 2017 роки. 10с.
 15. Класифікаційна система спорту інвалідів з ураженнями опорно-рухового апарату / Українська федерація спорту інвалідів з ураженнями опорно-рухового апарату. К., 1997. 43 с.
 16. Кудряшов А.Л. Параолімпіада – 96 // Олімпійська арена. 1997. № 7. С. 10-12.
 17. Мельникова Н. Гуманистический аспект олимпийского движения для инвалидов // Олімпійський спорт і спорт для всіх: проблеми здоров'я, рекреації, спортивної медицини та реабілітації: Тези доп. ІV Міжнар. наук. конгр. К., 2000. С. 615.
 18. Мудрік В.І. Міжнародний спортивний рух інвалідів. К.: Нора-прінт, 2001. 38 с.
 19. Мухін В.М. Фізична реабілітація. К.: Олімпійська література, 2000. 424 с.
 20. Непрацевдатність. Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/1230/nepracezdatnist>
 21. Нечаєва Н.В. Фізична культура та спорт для інвалідів // Теорія та практика фізичної культури / Н.В. Нечаєва, Ю.С. Сиромолотів. 1988. №11. С. 58-60.
 22. Оверковський В. Маємо таке ж право на життя, як всі люди / В. Оверковський // Старт. 1993. № 7-8. С. 12.

23. Овчаренко Т. Проблема спорта для инвалидов как часть олимпийского движения в Украине // Современный олимпийский спорт: Тез. докл. II Междунар. конгр. К., 1997. С. 206.
24. Огорелкова Л. Анализ состояния и перспективы развития физкультурно-оздоровительной и спортивной работы с инвалидами в Украине // Спортивна наука на рубежі століть: Матеріали II Міжнар. наук. конф. студентів. К., 2000. С. 196-199.
25. Озолина Е.В., Дмитриев В.С., Рубцова Н.О. «Адаптивная физическая активность» как новая дисциплина в семействе спортивных наук // Теория и практика физической культуры 1999. №5. С. 21-26, 39.
26. Паралімпіада-2000: Новий крок молодій незалежній державі. К.: НКСІУ, 2001. 52 с.
27. Паралімпійські види спорту спортсменів-інвалідів України: Інформ. матеріали НКСІУ по участі України у Паралімпіаді 2000 року. К., 2000. 55 с.
28. Результати XIV Всесвітніх зимових ігор глухих (Давос, Швейцарія). К.: Міжнародний спортивний комітет глухих, 1999. 4 с.
29. Результати виступу національної збірної команди України на XI Параолімпійських іграх // Олімпійська арена. 2001. спецвипуск. С. 20-21.
30. Римар О. Історико-методологічні аспекти організації і проведення Спеціальних Олімпіад (Special Olympics) // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць за ред. С.С. Єрмакова. Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2001. №25. С. 10-15.
31. Римар О.В. Спорт неповносправних: історія та сучасність. Львів, 2001. 56 с.
32. Рубцова Н.О. До проблеми формування інфраструктури системи фізичної культури та спорту для інвалідів // Теорія та практика фізичної культури. 1998. №1. С. 41-44.

- 33.Серпутько О.К., Степанюк С.І. Психологічний аспект тренувань з айкідо для дорослих з ДЦП. Стратегічне управління розвитком фізичної культури і спорту: збірник наукових праць. Харків: ХДАФК, 2022. с. 181-187.
- 34.Сладкова Н. Фізична культура та спорт для осіб з розумовою відсталістю // Теорія та практика фізичної культури.1998. №1. С. 39-40.
- 35.Степанюк С, Малашенко Л., Козіброда Л. Ломака Ж.. Історія розвитку спорту осіб з інвалідністю на Херсонщині. // Наук Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). К., 2018. Вип. 2 (96). С. 91-94.
- 36.Сушкевич В.М. Це був тріумф людських спроможностей // Олімпійська арена. 2001. спецвипуск. С. 38-39.
- 37.Тупайло Г.В., Вовканич А.С. Спорт як засіб реабілітації інвалідів з пошкодженням спинного мозку // Роль фізичної культури в здоровому способі життя: Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. Львів: МАКС Пресс, 1997. С.103-104.
- 38.Уваров М.А., Гаврилкин И.Б. Инваспорт: начало пути // Теория и практика физической культуры К.: ВЦ «Академия», 1990. №7. С.57-60.
- 39.Указ Президента України «Про розвиток та підтримку параолімпійського руху в Україні». № 1057/2001. 8 листопада 2001 р.
- 40.Україна у VIII зимовій Параолімпіаді 2002: Інформ. бюл. К., 2002. 46 с.
- 41.Український центр інвалідного спорту «Інваспорт»: Інформ. бюл. Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту. К., 2000. 34 с.
- 42.Шелковникова В. Special Olympics International и специальная олимпиада Украины // Олімпійський спорт і спорт для всіх: проблеми

здоров'я, рекреації, спортивної медицини та реабілітації: Тези доп.ІV Міжнар. наук. конгр. К., 2000, С. 631.

43. Estimation of the efficiency of physical therapy for disabled athletes in Ukrainian and overseas publications / Romanna Rudenko // Life and movement : Ratownictwo Wodne Rze, 209 zpospolitej. 2014. Ksl/2. S. 3-11.
44. Paralympic Order. Режим доступу: [http // www. paralympic. org/ ipc/ handbook/section 1/hb103. htm](http://www.paralympic.org/ipc/handbook/section1/hb103.htm).
45. Sobiecka J. Sports activity as a form of increasing efficiency in rehabilitation of handicapped people // Wiad Lek. 2002;55 Suppl 1:454-8
46. Stepanyuk S.I., Serputko O.K., Kharchenko-Baranetska L.L. Peculiarities of vestibular training in adults with cerebral palsy in aikido classes. Physical education and sports as a factor of physical and spiritual improvement of the nation: Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2022. С. 299-315. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-201-2-12>.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

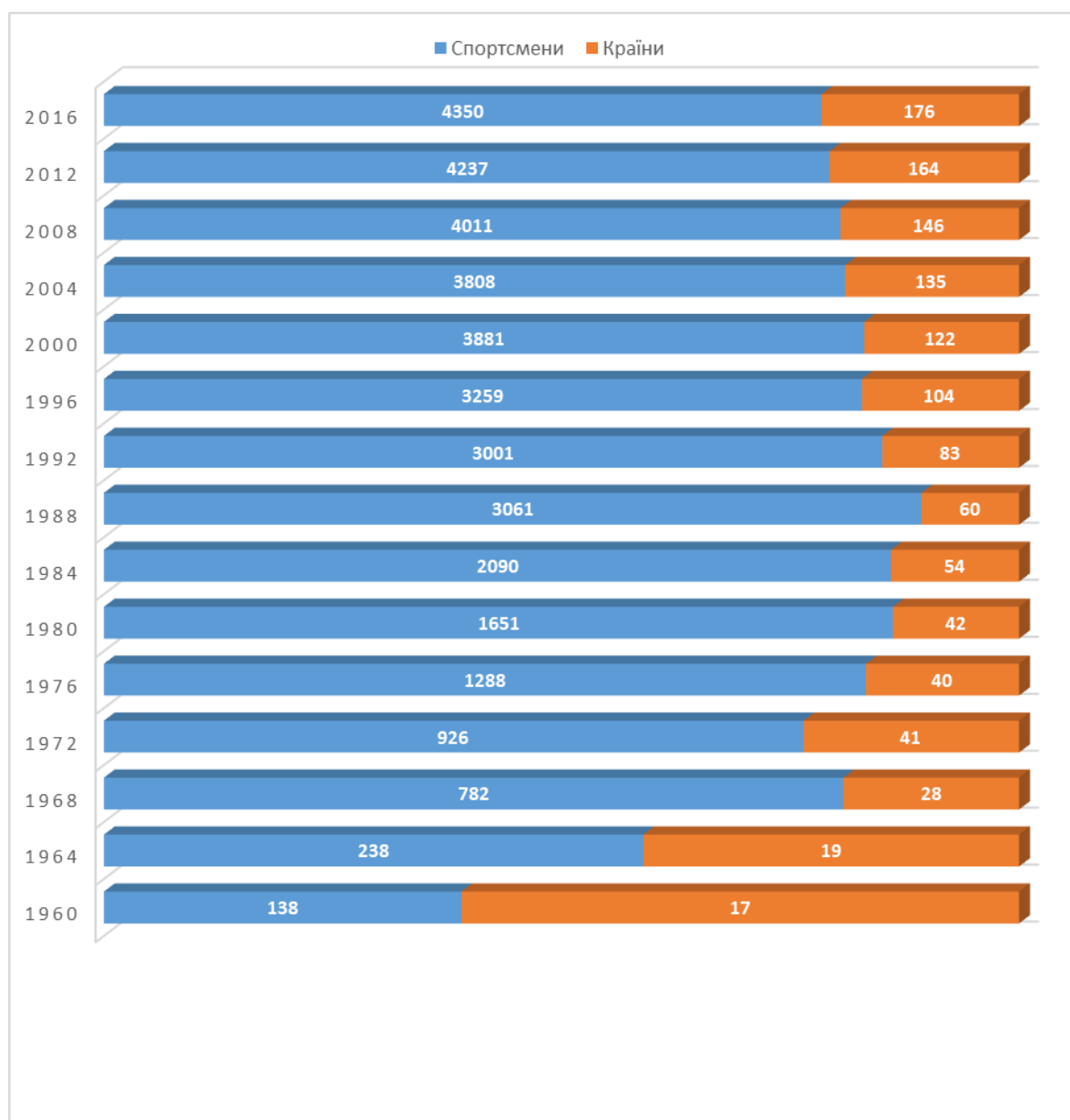
Статистичні дані літніх Паралімпійських ігр

Рік	Місто (країна)	Кількість учасників	Кількість країн	Кількість видів спорту	Нозології учасників
1960	Рим (Італія)	360	24	6	Пошк. хребта і сп.мозку
1964	Токіо (Японія)	390	22	7	Пошк. хребта і сп.мозку
1968	Тель-Авів (Ізраїль)	1100	29	7	Пошк. хребта і сп.мозку
1972	Хайдельберг (ФРН)	1400	44	7	Пошк. хребта і сп.мозку, вади зору
1976	Торонто (Канада)	2700	42	8	Пошк. хребта і сп.мозку, вади зору, ампутації кінцівок
1980	Арнхем (Нідерланди)	2560	42	9	Пошк. хребта і сп.мозку, вади зору, ампутації кінцівок, ДЦП
1984	Нью-Йорк (США), Сток-Мандевіль (Англія)	2500	42	11	Пошк. хребта і сп.мозку, вади зору, ампутації кінцівок, ДЦП
1988	Сеул (Південна Корея)	3030	61	13	Пошк. хребта і сп.мозку, вади зору, ампутації кінцівок, ДЦП
1992	Барселона (Іспанія)	3200	84	15	Пошк. хребта і сп.мозку, вади зору, ампутації кінцівок, ДЦП
1996	Атланта (США)	3310	103	16	Пошк. хребта і сп.мозку, вади зору, ампутації кінцівок, ДЦП, вади розум. розв.
2000	Сідней (Австралія)	3824	125	18	Пошк. хребта і сп.мозку, вади зору, ампутації кінцівок, ДЦП, вади розум. розв.
2004	Афіни (Греція)	3969	144	19	Пошк. хребта і сп.мозку, вади

					зору, ампутації кінцівок, ДЦП, вади розум. розв.
2008	Пекін (Китай)	3951	146	20	Пошк. хребта і сп.мозку, вади зору, ампутації кінцівок, ДЦП, вади розум. розв.
2012	Лондон (Великобританія)	4200	165	20	Пошк. хребта і сп.мозку, вади зору, ампутації кінцівок, ДЦП, вади розум. розв.
2016	Ріо-де-Жанейро (Бразилія)	4328	159	22	Пошк. хребта і сп.мозку, вади зору, ампутації кінцівок, ДЦП, вади розум. розв.
2020 (2021)	Токіо (Японія)	11420	162	22	Пошк. хребта і сп.мозку, вади зору, ампутації кінцівок, ДЦП, вади розум. розв.

ДОДАТОК Б

Участь спортсменів та країн у Паралімпійських іграх з 1960 до 2016

ДОДАТОК В

Учасники Дефлімпійських ігор з 1924 до 2021 р.

